

RECENZIE

PUCHOVSKÁ, Zuzana: *SLOVESNÝ PRÍTOMNÝ A MINULÝ ČAS Z FRANCÚZSKO-SLOVENSKEJ KONTRASTÍVNEJ PERSPEKTÍVY*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2024, 264 s. ISBN: 978-80-223-5796-8.

V čase globalizácie, v období multikulturalizmu a rapídneho rozmachu informačných technológií, ktoré sprostredkujú takmer okamžitý a nepretržitý prístup k informáciám, nastali v mnohých oblastiach duševnej činnosti ľudí výrazné zmeny, spôsobené okrem iného narastajúcim diapazónom dostupných nástrojov a informačných systémov. Medzi intelektuálne činnosti zasiahnuté technologickým pokrokom s určitosťou patrí aj osvojovanie si cudzieho jazyka, jeho aktívne využívanie v komunikácii a práca s cudzojazyčným textom. Zmeny sa odohrávajú nielen v procesoch a možnostiach výučby, ale aj pri tvorivej práci s jazykom v praxi, čo sa prejavuje rozmachom používania strojového prekladu či stále častejším využívaním veľkých jazykových modelov. V informatizovanom svete sa tak bežné vnímanie jazyka začalo čoraz väčšmi zužovať na pragmatické využitie.

Na pozadí týchto skutočností sa objavuje monografia Zuzany Puchovskej s názvom *Slovesný prítomný a minulý čas z francúzsko-slovenskej kontrastívnej perspektívy* (Bratislava: Univerzita Komenského 2024). Autorka si v nadväznosti na nástup nových technológií vši- ma, že ich zavádzanie posúva „do údadia potrebu skutočne jazyk poznať a rozumieť mu“ (s. 11), a preto sa rozhodla zvoliť iný prístup. Jazyk nereflektuje len ako systém, ale zdôrazňuje potrebu nestrácať zo zreteľa ani jeho filozofický rozmer. V monografii sa tak neobmedzuje na tradičný gramatický opis francúzskeho slovesného systému, ale potenciálnym čitateľom ponúka kontextualizovaný opis francúzskeho prítomného času, minulých časov a čias- točne aj kondicionálu, a to cez prizmu slovenského jazyka.

Takéto uchopenie slovesného času umožňuje do jazyka preniknúť hlbšie, než dovoľí formálna deskripcia morfosyntaktických štruktúr. Monografia má preto potenciál svojím obsahom obohatiť nielen študentov francúzštiny, ktorí si zákonitosti cudzieho jazyka ešte len osvojujú, ale aj skúsených používateľov jazyka, akými sú pedagógovia či prekladatelia, a to práve vďaka kontextualizovanej perspektíve.

Autorka pri opise slovesných časov pracuje primárne s korpusom pôvodných prozaic- kých textov a ich prekladov do slovenčiny, keďže ako sama v predhovore argumentuje, „prá- ve na tomto type textov sa naplno prejaví štylisticko-pragmatický potenciál a komplexná ja- zyková povaha francúzskeho prítomného času a jednotlivých minulých časov“ (s. 9). Čitate- ľovi sa tak do rúk dostáva podnetný materiál, ktorý mu umožní zamyslieť sa nad rôznorodý- mi spôsobmi zachytenia reality v dvoch jazykových systémoch prostredníctvom jedinečných štylistických a pragmatických vyjadrovacích možností gramatickej kategórie času.

Tie sa síce v niečom prelínajú, no v mnohom sa na nich odzrkadľuje odlišný spôsob uvažovania o skutočnosti. Ako vysokoškolská pedagogička sa Z. Puchovská dlhodobo venuje didaktizácii francúzskej gramatiky, lingvistiky a francúzsko-slovenskej kontrastívnej grama- tiky, vďaka čomu problémové javy v monografii nielen identifikuje, ale uvažuje aj o príči-

nách ich ťažkej osvojiteľnosti pre slovenských študentov, zdôrazňuje javy, ktoré pri výučbe zostávajú zanedbávané, pričom zo zreteľa nespúšťa ani prekladové hľadisko, a preto sa systematicky snaží ponúknuť aj možné spôsoby vysporiadania sa s javmi, ktoré predstavujú prekladateľský problém.

Monografia sa skladá z troch častí: prvá nesie názov *Úvod do problematiky*, kde autorka ponúka ukotvenie kategórie slovesného času a spôsobu v systéme jazyka v širších súvislostiach, približuje použité metodologické prístupy a vysvetľuje východiskovú terminológiu. Pri opise uplatňuje prizmu slovenčiny ako materinského jazyka vymedzujúceho východiskovú koncepciu vnímania reality. Autorka v jazykových systémoch hľadá paralely, s väčším dôrazom sa však venuje vysvetleniu jazykovej podstaty javov, ktoré sú odlišné a ťažko osvojiteľné. Hoci úvodná časť monografie môže v súvislosti s prehľadnými kategorizáciami, príkladmi a vysvetleniami pôsobiť učebnicovo, výklad je popretkávaný úvahami o náročnosti jazykových jednotiek, o materinskom jazyku, o jazyku ako duchovnej hodnote. Toto všetko opis gramatických štruktúr posúva do podnetnej reflexívnej roviny.

Druhá časť monografie s názvom *Prítomný čas a minulé časy vo francúzštine* sa venuje rozsiahlemu opisu základnej časovo-vidovej a sekundárnej štylisticko-pragmatickej povahy jednotlivých časov. Autorkiným zámerom nie je objasniť pravidlá formálnej tvorby morfológických tvarov slovies v jednotlivých časoch, túto stránku preto úplne vynecháva, a pozornosť upriamuje na ozrejenie charakteru prítomného času a minulých časov z hľadiska ich podstaty, funkcie a rôznych spôsobov uplatnenia v jazyku, a to vo svetle slovenčiny. Práve túto časť monografie ocenia najmä (no nielen) prekladatelia, keďže ich úloha spočíva v citlivom vnímaní štylisticko-vidového potenciálu použitia časov v texte, aby sa v cieľovom jazyku zachoval porovnateľný efekt na čitateľa. Jednotlivé štylistické využitia časov autorka ilustruje na úryvkoch z prozaických diel francúzskych autorov, ktoré sprevádza ich slovenský preklad, analýza, vysvetlenie, identifikácia potenciálnych prekladateľských problémov a ponuka možností riešení v medziach slovenčiny.

V poslednej časti monografie – *Časová súslednosť v nepriamej a polopriamej reči* – autorka približuje komplexný charakter francúzskeho fenoménu, ktorého základnými výstavbovými prvkami sú práve slovesné časy a kondicionál. Ide o súslednosť časov – *concordance des temps*. Autorka vníma jeho existujúce vysvetlenia v nefrankofónnych gramatikách ako nedostatočné či „nejasné“. Keďže v slovenčine tento fenomén úplne abscentuje, považuje za dôležité časovú súslednosť objasniť „cez prizmu jej úlohy či funkcie v jazyku, a nie cez pravidlá, na ktoré sa v jazykových príručkách veľmi často redukuje“ (s. 201). Analýzou jazykovej skutočnosti, ktorá sa týmto termínom označuje, Z. Puchovská prichádza k záveru, že ide o *syntakticko-pragmatickú kongruenciu slovesného času a spôsobu*. Následne tento jav približuje z hľadiska jeho využitia v prozaických textoch, kde môže predstavovať prekladateľský problém, keďže vystupuje ako jeden z indikátorov nepriamej a polopriamej reči. Od jeho citlivej detekcie a správnej interpretácie závisí zachovanie významu v preklade tak, aby nedošlo k významovým posunom. Aj v tejto časti autorka opis demonštruje na úryvkoch prozaických diel a ich znení v slovenčine, pričom neprestáva reflektovať možnosti, ktorými prekladateľ disponuje, a ponúka analýzou podložené riešenia problematických pasáží.

Celá monografia obsahuje bohatý poznámkový aparát pod čiarou, v ktorom sa okrem iného uvádzajú doplnujúce informácie, odkazy na ďalšiu literatúru, vysvetlenia, ale aj autorčine postrehy či úvahy. Na konci publikácie sa okrem záveru, bibliografie a menného registra nachádzajú aj prílohy pozostávajúce zo sumarizačných tabuliek, ktoré prispievajú k celkovej prehľadnosti. Hoci by sa dalo namietat, že vynechanie opisu budúceho času narúša celistvosť

výkladu, autorka monografie konštatuje, že na rozdiel od prítomného a minulého času, ktoré sa spájajú s vyjadrením reálnej skutočnosti, je budúci čas prostriedkom na vyjadrenie nádejí, obáv, neistôt, ktoré nás posúvajú do „fiktívneho sveta“, pričom argumentuje, že budúci čas preto treba „analyzovať nielen v súvislosti s vyjadrením času, ale aj s vyjadrením modálneho postoja hovoriaceho, a prepojiť ho tak s podmieňovacím spôsobom a subjunktívom“ (s. 240). To je aj dôvod, prečo si opis tohto času vyžaduje samostatný priestor na kontrastívnu analýzu.

Na záver možno konštatovať, že Z. Puchovská vo svojej monografii ponúka čitateľovi detailný opis fungovania prítomného času a minulých časov vo francúzštine na kontrastívnom základe z perspektívy slovenčiny ako materinského jazyka. Autorka sa opiera o svoje skúsenosti s výučbou francúzskeho jazyka a neustále mala na pamäti praktické implikácie, ktoré z konfrontácie týchto dvoch jazykových systémov vyplývajú pre prácu prekladateľa, čím sa zaručuje, že informácie obsiahnuté v monografii budú relevantné rovnako pre študentov, ako aj jazykových profesionálov.

Martina Vladovičová
Ústav svetovej literatúry SAV
Bratislava